

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalárske kombinované štúdium

2011–2014

BAKALÁRSKA PRÁCA

Dominika Mrazíková

Úloha vychovávateľa v systéme zaobchádzania s väzňami

Praha 2014

Vedúci bakalárskej práce:

PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined (Part time) Studies

2011–2014

BACHELOR THESIS

Dominika Mrazíková

The role of the educator in a prison system

Prague 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že predložená bakalárska práca je mojim pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovávaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa 14.3.2014

Dominika Mrazíková

.....

Pod'akovanie

Rada by som pod'akovala PaedDr. Lubomírovi Bajcurovi, Ph.D. za odborné vedenie a pomoc počas spracovania tejto práce.

Anotácia

Záverečná práca s názvom Úloha vychovávateľa v slovenskom väzenskom systéme sa zaoberá teoretickým vymedzením postavenia pedagóga v slovenskom systéme väzenstva, ako aj analýzou jeho úloh a praktickým výkladom jeho práce a ich komparácie na konkrétnych prípadoch. Práca prechádza cez historický vývoj väzenstva na Slovensku spolu s charakteristikami a definíciami trestu a práce pedagóga s orientáciou na otázku jeho postavenia a opodstatnenia vo väzenskom systéme.

Kľúčové pojmy

pedagóg

odsúdený

trestný čin

výchova

vzdelávanie

výkon trestu odňatia slobody

Annotation

Final thesis entitled The role of the educator in the slovak prison system deals with the theoretical definition of the statu of Educator in the slovak prison system, as well as an analysis of his tasks and practical interpretation of his work on specific cases and their compariso. Work passes through the historical development of the prison system in Slovakia, together with the characteristics and definitions of punishment and labor educator with a focus question of its status and nature in the prison system.

Keywords

pedagogue

convicted

delict

education

knowledge

carrying out of sentence

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČASŤ	
1 Vzdelávanie vo väzenstve v období feudalizmu až po vznik ČSR.....	13
1.1 Problematika samostatného väzenstva na Slovensku v období 1969 – 1999.....	10
2 TREST ODŇATIA SLOBODY.....	14
2.1 Funkcia trestu.....	16
2.2 Diferenciácia odsúdených.....	16
2.2.1 Vonkajšia diferenciácia.....	17
2.2.2 Vnútoraná diferenciácia.....	18
3 REEDUKÁCIA ODSÚDENÝCH – ZAOBCHÁDZANIE S ODSÚDENÝMI.....	20
3.1 Návrh programu zaobchádzania.....	21
3.1.2 Stanovenie programu zaobchádzania.....	22
3.1.3 Realizácia programu zaobchádzania.....	22
4 SUBJEKTY PARTICIPUJÚCE PRI ZAOBCHÁDZANÍ.....	24
4.1 Špeciálny pedagóg v procese výchovy a prevýchovy.....	24
4.1.2 Osobnosť pedagoga.....	25
4.1.3 Autorita pedagoga.....	26
4.2 Úloha psychologa.....	27
4.3 Úloha sociálneho pracovníka.....	28
5 KÓDEX PROFESIJNEJ ETIKY VÄZENSKÉHO PERSONÁLU V SR.....	29
PRAKTICKÁ ČASŤ	
6 PRÁCA PEDAGÓGA, PRIEBEH VSTUPNÉHO POHOVORU S ODSÚDENÝM V NÁSTUPNOM ODDIELY.....	31
6.1 Prípravná fáza.....	32
6.2 Úvodná fáza.....	32
6.3 Stred rozhovoru – jadro.....	32
6.4 Záverečná fáza rozhovoru.....	34
7. VSTUPNÝ POHOVOR PO UMIESTNENÍ ODSÚDENÉHO DO SKUPINY, ALEBO KOLEKTÍVU.....	36

8. SPOLUPRÁČA S OSTATNÝMI ODBORNÍKMI ÚSTAVU.....	38
9. OBRANNÝ MECHANIZMUS.....	39
9.1 Vedomý spôsob.....	39
9.2 Nevedomý spôsob.....	39
10. VYBRANÉ PRÍKLADY PRÍPADOV VO VÄZNICI.....	40
10.1 Racionalizácia.....	40
10.2 Vytesnenie.....	41
10.3 Potlačenie.....	42
10.4. Odsúdený v príbuzenskom vzťahu.....	44
11. ZHRNUTIE PRAKTICKEJ ČASTI.....	46
Záver.....	47
ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV.....	48

Úvod

Človek, ako aj celé ľudstvo je prirodzene omylný a robí chyby, či už sa jedná o malé chyby pre seba, alebo veľké pre spoločnosť. Problematika väzenstva je pre väčšinu spoločnosti, ktorá koná a správa sa podľa pravidiel, ktoré sú dané prostredníctvom zákonov, ustanovení a nariadení prakticky neznáma, respektíve možno povedať, že nezaujímavá. Táto oblasť je však veľmi dôležitou a neoddeliteľnou súčasťou každodenného života spoločnosti. Mnoho jedincov sa stane odsúdenými na výkon trestu v ústavoch s rôznymi úrovňami stráženia a na rôzne obdobia.

Každý spravidla chápe ústavy na výkon trestu len ako väznice. Táto práca prináša teoretické vymedzenie histórie väzenstva a histórie trestu, ako aj presné definície trestu a jeho odvetví. Ďalej práca prináša obraz o nástrojoch, ktoré sú v ústavoch využívané na reedukáciu a informácie o subjektoch, ktorých každodennou prácou je práca s odsúdenými vo výkone trestu, rešpektujú kódex správania sa v takomto zariadení.

Oddávna existovala potreba toho, aby boli jedinci, alebo skupiny, ktoré sa nesprávajú správne, sankcionovaní, a aby nevznikla totálna anarchia z dôvodu netrestania zlých skutkov. Trestanie je jedna vec a jej neoddeliteľnou súčasťou by malo byť určenie trestu, ktorý je adekvátny a následne tento priebeh trestu by mal tiež mať určitú formu a spôsob, akým sa realizuje. Nato je potrebný prvok organizácie tohto trestu, na ktorý sa ukazuje ako vhodný práve vychovávateľ, v Slovenskej republike sa používa pojem pedagóg, ktorý plní veľmi dôležitú, neoddeliteľnú úlohu v každodennom živote trestaného, odsúdeného vo výkone trestu. Je samozrejmosťou, že celá oblasť trestov ako taká sa vyvíjala a postupne zdokonaľovala, história však vždy poskytla istý ucelený obraz toho čo a ako robiť, aby súčasnosť a najmä budúcnosť mohla byť lepšia a aby sa spoločnosť vyhla chybám, prípadne zminimalizovala negatívny dopad svojich chýb. Všetky oblasti života človeka, ktorý žije v spoločnosti sú prakticky previazané a každá individuálna činnosť jednotlivca v konečnom dôsledku ovplyvňuje spoločnosť, či už čiastočne, alebo úplne.

Tak ako sa človek vyvíja a socializuje, tak aj všetky oblasti života sa menia a ovplyvňujú, niektorí sa vyberú správnym smerom rešpektovania zásad pre pokojné nažívanie v spoločnosti, iní zasa podľaľnú lákaniu pre spoločnosť neprijateľných javov

a spravia kroky smerom od dodržiavania pravidiel spoločnosti. Na mieste sú teda otázky týkajúce sa potreby trestov ako náhrady spáchaných chýb pre spoločnosť a z toho ďalej vyplývajúce otázky potreby systému väzenstva, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky v našom prípade a aj všetkých zamestnancov a príslušníkov, ktorí sa podieľajú na náprave chýb, prípadne minimalizovaní ich dopadu na spoločnosť. Odpoveď na tieto otázky práca poskytuje v teoretických a praktických faktoch na podobe príkladov, ktoré umožnia poskytnúť záver na dilemy, ktoré u mnohých ľudí rezonujú, aj napriek tomu, že takéto prvky spoločnosti dávno fungujú a naplno vykonávajú funkciu, na ktorú boli počas historického vývoja riešené a zdokonaľované.

TEORETICKÁ ČASŤ

1. VZDELÁVANIE VO VÄZENSTVE V OBDOBÍ FEUDALIZMU AŽ PO VNIK ČSR

Pre správne pochopenie fungovania trestu je potrebné poznať aj históriu väzenstva. Na Slovensku, ktoré bolo pod vplyvom Rakúsko-Uhorskej monarchie neexistovali ústredné, či krajské väznice a trestnice do roku 1855, funkcia výkonu trestu bola len represívna. Medzi hlavné ústavy na výkon trestu, ktoré vznikli medzi prvými boli Leopoldov a Ilava.

Vzhľadom na skutočnosť, že práca sa zaoberá práve Ústavom na výkon trestu odňatia slobody a Ústav na výkon väzby v Leopoldove, budem sa venovať aj histórii s orientáciou na daný ústav. Budova súčasnej väznice bola postavená ako proti-turecká pevnosť, zmysel pevnosti stratila po potlačení maďarskej revolúcie, to bolo zároveň obdobie, kedy vznikla všeobecná potreba budovania ústavov na výkon trestu v jednotlivých krajoch. Cisársky dvor vydal rozkaz na vytvorenie šiestich ústavov na výkon trestu v oblasti Uhorska, kde práve Leopoldov a Ilava boli tými, ktoré sa nachádzali na území Slovenska. Na základe návrhu ministra vnútra Bacha, bol vydaný dekrét cisárom Františkom Jozefom I. v roku 1855 a to znamenalo pretvorenie pevnosti Leopoldov na väznicu. Vznikom väzníc došlo aj k ďalším zmenám v podobe výmeny pôvodných brutálnych a prísnych žalárníkov za ľudí, ktorí neboli schopní iba trestať, ale aj vychovávať a prevychovávať väzňov. Ponímanie vtedajších ústavov na výkon trestu sa nieslo v duchu nositeľa skazy, kde prepustení väzni bývali zlí a brutálni. Preto minister Bach v roku 1859 rozhodol o prechode polovice týchto ústavov, vtedy trestníc, pod správu sesterskej rehole, podobne tomu bolo aj v Leopoldove, kde rok 1858 znamenal prechod pod takýto typ správy. Týmto krokom došlo k veľkej zmene a začali sa šíriť aj vzdelávacie aktivity pre trestancov, vtedy pod vedením trestnice, Frederiky Baumgartnerovej. Vzdelávanie sa počas výkonu trestu stalo povinným prvkom, bolo dokonca aj súčasťou poriadku dňa jednotlivých odsúdených. Predmety, ktoré sa vyučovali, boli na danú dobu vhodné a prispôbené pre potreby takéhoto zariadenia, konkrétne:

- Náboženstvo,
- Čítanie,
- Písanie,
- Počítanie,
- Mravná výchova (správanie).¹

Všetky tieto prvky, ktoré boli vnesené, predstavovali vo výkone trestu a väzenstve ako takom veľmi výraznú a pozitívnu zmenu. Vzdelávanie mal na starosti kňaz a vznikol aj inštitút učiteľa. Vplyv maďarizácie mal za následok vypovedanie zmlúv rehoľných sestier, vzdelávacie aktivity to však neohrozilo a v Leopoldove tento smer ďalej pokračoval. Uhorsko ako také nebolo príliš vzdelané, skôr trpelo nevzdelanosťou, no práve Leopoldovská väznica mala trestancov, ktorí vedeli čítať aj písať. To napomohlo zmenám v histórii väzenstva a úplne inému významu týchto ústavov.

Rok 1870 bol na zmeny zásadný, došlo k veľkej zmene a riaditeľom väznice v Leopoldove sa stal právnik Emil Tauffer, ktorý bol poverený vládou na zavedenie nového systému do väzenstva. Prezentovaný bol írsky systém, ktorý je zachovaný až do dnes a používa sa i v súčasnosti.

Írsky systém je systémom, ktorý nie je založený na bežnom ponímaní trestnice, odsúdení nechodia v okovách a nie sú trestaní brutálnymi trestami, naopak dochádza k ich vychovávaniu a prevýchove, vhodnými prostriedkami ich pripravuje na život v spoločnosti, do ktorej sa majú po odpykaní svojho trestu znova vrátiť. Tauffer napísal prácu, ktorej názov bol *Výuka v trestniciach*, väzenstvo bolo v tomto čase na vysokej úrovni, v správe z roku 1868 bolo uvedené, že každý trestanec do 35. roku života mal povinnosť vzdelávania sa, vyučovanie v Leopoldove malo isté výsledky, ktoré boli nasledovné: z počtu odsúdených, ktorých bolo 576 bolo 382 trestancov, ktorí nemali základné vzdelanie, 182 odsúdených vo výkone trestu vedelo čítať a písať, dokonca aj počítat a sedem trestancov malo vyššie vzdelanie v podobe vyššieho školenia. Do školy chodilo stodvadsaťpäť odsúdených, kde bola väčšia polovica povinných a menšia polovica dobrovoľne sa vzdelávajúcich. Existovala aj knižnica, kde boli knihy rôzneho

¹ HLADKÝ, J., VOBROVSKÝ, I. *Sta viator : Kapitoly z dejín Leopoldova* (1). 1. vyd. Leopoldov : Mesto Leopoldov vo vydavateľstve VM-print, 2009. 120 s. ISBN 978-80-970062-1-1.

druhu, či už sa jednalo o bežné, náboženské, modlitebné knihy, alebo učebnice, prípadne knihy pre zábavu a iné. Toto obdobie 19. storočia bolo veľmi plodným a významným obdobím v histórii väzenstva a trestu. Ďalšie obdobie však už také úspešné nebolo, možno ho hodnotiť skôr ako obdobie stagnácie vzdelávania, neprišlo k zásadným zmenám.

Po vzniku Československej republiky v roku 1918 prišlo ku zmenám, rok 1919 znamenal prevzatie Leopoldovskej trestnice štátom, v tej dobe tam bolo tristošesťdesiat väzňov a štyridsaťosem členov ostrahy. Bol to ústav na výkon trestu, kde boli miesta ústavných činiteľov systematizované a pre odsúdených tu fungovala plnohodnotná škola. Ministerstvo spravodlivosti presne určilo povinnosti pre pedagógov, charakteristická bola necentralizovaná rôznorodosť vyučovania odsúdených na výkon trestu. Učiteľ bol podľa Ministerstva spravodlivosti predstaviteľom správy ústavnej školy a knižnice pre trestancov, bol učiteľom trestancov, ktorý vykonáva vzdelávacie aktivity pre trestancov aj v ostatnom čase, ktorý nie je priamo časom školského vyučovania a dohliada na správne fungovanie a správanie sa trestancov z hľadiska kultúry a mravov, ďalej je učiteľom hudby a vedúcim spevokolu počas bohoslužieb.²

Dvadsaťe storočie tiež prinieslo zmeny a to v takej podobe, že vznikli nové kurzy v krajských väzniciach:

- Kurz občianskej náuky,
- Kurz elektrotechniky a domáceho záhradníctva (to najmä pre mladistvých).

Vyučovanie v Leopoldove prebiehalo rozdelené do dvoch tried, v jednej bolo štyri žiaci a v druhej sedemdesiatšesť žiakov. Čo sa týka rómskej populácie, boli oddelení a vykazoval sa ich počet separátne, spolu štyridsaťdeväť Rómov a tridsaťdeväť boli analfabeti. Po nedeliach sa po bohoslužobných konali prednášky z občianskej výchovy a občianskej náuky, vyučovanie samozrejme bolo zložené zo základov počítania, histórie a slovenčiny. V roku 1930 zasadal v Prahe kongres Spojených národov pre väzenstvo, ktorý zmeny v podstate nepriniesol a inak tomu nebolo ani po väzenskej konferencii z roku 1931, tiež sa konala v Prahe. Záver, ktorý vzišiel z týchto stretnutí mal podstatu v tom, aby sa v odsúdených na výkon trestu, ktorí boli vo väznici

² HLADKÝ, J., VOBDROVSKÝ, I. Sta viator : Kapitoly z dejín Leopoldova (1). 1. vyd. Leopoldov : Mesto Leopoldov vo vydavateľstve VM-print, 2009. 120 s. ISBN 978-80-970062-1-1.

vzbudil zmysel zodpovednosti za svoje konanie, ako aj zmysel pre povinnosť, čím malo byť ovplyvňované jeho svedomie, ďalej úcta k práci, láska a akési nastavenie na správny štýl a spôsob života.

1.1 Problematika samostatného väzenstva na Slovensku v období 1969–1999

Väzenstvo na Slovensku bolo upravené prijatím Ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o federácii, nadväzovala naň novela zákona č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v podobe zákona č. 173/1968 Zb., na základe ktorého došlo k poriadaniu Zboru nápravnej výchovy ministrovi spravodlivosti. Riadiacim orgánom sa stala Správa Zboru nápravnej výchovy sídliaca v Bratislave a jej podriadené ústavy na výkon trestu a nápravnových ústav. Obdobie normalizácie a nová situácia v politike priniesla väčšie zmeny.

Novými zmenami bolo rozhodnutie, že výkon trestu odsúdených bude v republike, v ktorej mali odsúdení posledný trvalý pobyt predtým, než nastúpili na výkon trestu. Toto bolo obdobie takzvanej delimitácie väzenstva. Počet väzňov preto začal v slovenských väzniciach narastať, do Čiech už sa odsúdení nevyvážali. K zvýšeniu počtu väzňov vo väzniciach prispelo aj schválenie zákona č. 150/1969 Zb. o prečinoch. Došlo teda k úplne inému rozloženiu väzňov, čo automaticky znamenalo aj potrebu skvalitnenia personálu pracujúceho v ústavoch na výkon trestu.

Nato, aby mohli väznice získavať kvalitných pracovníkov, bola potreba vzniku Odbornej, neskôr Strednej školy Zboru nápravnej výchovy pri Ústave na výkon väzby v Nitre. Vo väzniciach okrem toho začali vznikať rôzne výrobné priestory na zamestnávanie odsúdených, prípadne odsúdení v prvej nápravnových skupine sa zaraďovali na práce v okolí väzníc, či už strážené, prípadne bez priameho stráženia. Odsúdení pracovali v rôznych odvetviach, či už šlo o stavebníctvo, hutníctvo, kovospracujúci priemysel a podobne, zvyšovala sa aj potreba ich vzdelávania na vyššej úrovni, čo sa stalo realitou.

2. TREST ODŇATIA SLOBODY

Tento druh trestu je prakticky čo sa trestných sankcií týka najprísnejším a najuniverzálnejším druhom trestu, podľa §46, zákona č. 300/2005 Z.z. z 20. mája 2005 „Trest odňatia slobody možno uložiť ako trest na určitú dobu, najviac na dvadsaťpäť rokov, alebo ako trest odňatia slobody na doživotie“. Uloženie tohto trestu je možné len ak boli splnené všetky zákonné podmienky na jeho uloženie a nebolo možné vykonať nápravu odsúdeného inými formami trestu. §47 ďalej upravuje Trest odňatia slobody na doživotie, kde súd môže tento trest uložiť len v prípade že to zákon dovoľuje a to na základe dvoch skutočností:

- a) Ak uloženie takého trestu vyžaduje účinná ochrana spoločnosti,
- b) Nie je možné, že by páchatel'a trestného činu bolo možné napraviť pri udelení trestu do dvadsaťpäť rokov.³

V trestnom zákone možno badať rozdielne formy tohto trestu, konkrétne dve, kde výkon je podmiennečne odložený, alebo nepodmiennečný trest odňatia slobody. Rozhodnutie o výkone trestu tiež musí spĺňať dve podmienky a to právoplatnosť a vykonateľnosť, kde účel trestného konania sa dosiahne až v prípade výkonu rozhodnutí, ktoré boli vydané.

Výkon trestu odňatia slobody sa uskutočňuje v ústavoch na výkon trestu, tieto sa od seba odlišujú na základe:

- Miery izolovania páchatel'a,
- Zabezpečenia ochrany ústavu.⁴

Tieto rozdiely sú potrebné z dôvodov ako sú možnosť nápravy odsúdeného a tiež jeho reedukácie. Miera obmedzenia práv trestancov je vyššia priamo úmerne so zvyšujúcou sa mierou a stupňom strázenia daného ústavu. Ústavy na výkon trestu rozlišujeme teda podľa závažnosti trestného činu s minimálnym, stredným a maximálnym stupňom ostrahy. Aby bol páchatel' zaradený do ústavu podľa

³ Zákon č. 300/2005 Zb. , Trestný zákon

⁴ Tamtiež

jednotlivých týchto úrovní stráženia zvyčajne rozhoduje skutočnosť, či za posledných desať rokov pred spáchaním posledného trestného činu, za ktorý je odsúdený, bol odsúdený a bol vo výkone trestu odňatia slobody z dôvodu iného trestného činu. Tieto skutočnosti, ktoré sa týkajú výkonu trestu sú upravené na základe právnych predpisov, konkrétne v zákone č. 301/2005 Z. z. Výkon trestu je nariadený na základe §408 odsek 1 Trestného práva, tento odsek sa zaoberá odsúdeným, ktorý je vo väzbe a bol mu uložený trest odňatia slobody, ktorý je vyšší ako dva roky, prípadne je existujúce dôvodné podozrenie, že sa bude skrývať, alebo utečie z dôvodu vyhnutia sa výkonu trestu. Presné znenie tohto odseku je nasledovné:

„Len čo sa rozhodnutie, podľa ktorého sa má vykonať trest odňatia slobody, stalo vykonateľným, predseda senátu príslušného súdu prvého stupňa alebo odvolacieho súdu ihneď vydá príkaz na zadržanie odsúdeného na účel jeho dodania do výkonu trestu odňatia slobody a zároveň nariadi výkon trestu odňatia slobody a dodanie odsúdeného do výkonu trestu odňatia slobody, ak

- a) je vo väzbe,*
- b) bol mu uložený trest odňatia slobody prevyšujúci dva roky,*
- c) je obava, že ujde, alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol výkonu trestu“⁵*

Každý odsúdený, ktorý je vo výkone trestu, má právo na pedagogickú, psychologickú a sociálnu starostlivosť s ohľadom na jeho potreby v otázke resocializácie. Účelom trestu je spravidla odstránenie takého spôsobu správania človeka, ktorý nie je žiaduci, trest pre splnenie cieľa, na ktorý bol uložený nemôže byť samoúčelný, jeho význam musí byť širší. Účel trestu nie je utrpenie, ako tomu bolo v histórii, jeho úlohou je práve náprava a pomoc pre jedincov, ktorí majú problém s rešpektovaním pravidiel fungovania spoločnosti. Práve prostredníctvom trestu si má ten, čo porušil platné normy, na ktorých sa existencia a fungovanie spoločnosti zakladá, uvedomiť aké následky má takéto konanie a v ďalších prípadoch sa mu má byť schopný vyvarovať a konať inak, tak aby boli dodržané všetky elementy správneho a právneho správania sa. Tu je možno súhlasiť s tvrdením Foucaulta: „*Trest je umením účinkov, je to*

⁵ Zákon č. 301/2005 Zb. , Trestný poriadok

zladenie dvoch radov, ktoré nasledujú po porušení normy a to jeho vlastných účinkov a účinkov trestu“.⁶

2. 1 Funkcia trestu

Je všeobecne známou skutočnosťou, že trest by mal plniť isté funkcie, pravdou je aj to že tieto funkcie vyplývajú z faktov ako potreba trestania prešľapov spoločnosti, ktoré majú za následok porušenie pravidiel, ktoré sú v danej spoločnosti pevne ukotvené, tieto funkcie rozdeľujeme nasledovne:

- Ochranná funkcia – slúži na ochranu spoločnosti a vymedzenú oblasť vzťahov v spoločnosti pred najväčšími útokmi fyzických osôb na spoločnosť, účel tejto funkcie spočíva v zabránení odsúdenému páchaníu ďalšej trestnej činnosti,
- Regulatívna funkcia – na základe trestného práva sú vzťahy regulované tak, že sú stanovené podmienky pre beztrestnosť, ale i trestnú zodpovednosť,
- Preventívna funkcia – základnou úlohou tejto funkcie je predchádzanie páchaníu trestnej činnosti,
- Represívna funkcia – je orientovaná na ochranu chránených záujmov, len v individuálnom zmysle, vykonáva sa priamym pôsobením na jedinca, ktorý spáchal trestný čin.⁷

2. 2 Diferenciácia odsúdených

Diferenciácia má primárnu úlohu, ktorou je ochrana spoločnosti, spolu s resocializáciou odsúdeného prostredníctvom vhodných spôsobov zaobchádzania s odsúdenými. Úlohou systému väznenstva je snaha o poskytnutie takých prostriedkov na výchovu, ktoré sú v súlade s právnymi predpismi, zároveň zabezpečia odsúdeným všetky formy starostlivosti, dokonca aj v individuálnych prípadoch, nutné je akceptovať

⁶ FOCAULT, M. *Dozerať a trestať : Zrod väzenia*. Bratislava : Kaligram, 2000, s. 95

⁷ PITOŇAKOVA, V. , 2007, Diplomová práca, Trestné stíhanie a trestanie mladistvých páchatel'ov – komparácia Českej a Slovenskej právnej úpravy,

fakt, že nie sú vyhnancami spoločnosti, treba ich ale prevychovať a naučiť žiť v spoločnosti podľa všeobecne platných zásad.

Diferenciáciu rozdeľujeme na vonkajšiu a vnútornú diferenciáciu, kde pri vonkajšej diferenciácii zaraďujeme rozdeľovanie do výkonu trestu podľa stupňa strázenia do jednotlivých skupín a pri vnútornej diferenciácii zaraďovanie do skupín funguje na princípe zlepšenia zaobchádzania s odsúdenými v rámci jednej úrovne strázenia. V predpise č. 475/2005 Z. z. je vonkajšia a vnútorná diferenciácia presne vymedzená, toto vymedzenie je nasledovné:

2. 2. 1 Vonkajšia diferenciácia

Podľa § 12 je možno vonkajšiu diferenciáciu charakterizovať ako výkon trestu podľa stupňa strázenia a riadi sa zásadou, že čím je vyšší stupeň strázenia, tým väčší je rozsah obmedzení; rovnako diferencovane je upravený aj výkon práv a formy zaobchádzania.

V prvom článku § 13, výkonom trestu v jednotlivých stupňoch strázenia sa sleduje aj regulácia a kontrola pohybu a činnosti odsúdených v záujme zaistenia ich primeranej izolácie. Využívajú sa pritom spravidla:

- stavebné, žienijné a technické prostriedky,
- spojovacie a signálno-bezpečnostné prostriedky,
- informačný systém.

Druhý článok pojednáva o tom, že v ústave s minimálnym stupňom strázenia spravidla:

- ubytovne odsúdených od budíčka do večierky sa neuzamykajú; v odôvodnených prípadoch môže riaditeľ ústavu rozhodnúť aj o uzamknutí ubytovní počas dňa s cieľom zaistiť poriadok alebo bezpečnosť,
- odsúdení majú povolený pohyb vo vymedzených priestoroch ústavu,

- odsúdení sa zaraďujú do práce na pracoviskách mimo ústavu,
- odsúdeným v súvislosti s plnením pracovných úloh pre potreby ústavu možno povoliť voľný pohyb aj mimo ústavu.

V treťom článku sa uvádza, že v ústave so stredným stupňom stráženia sa spravidla:

- odsúdení uzamykajú v ubytovniach, nie však v celách alebo izbách; v odôvodnených prípadoch môže riaditeľ ústavu nariadiť aj uzamykanie ciel alebo izieb,
- odsúdení mimo ubytovní pohybujú pod dohľadom príslušníka zboru,
- odsúdení zaraďujú do práce na pracoviská v ústave alebo mimo neho,
- odsúdeným voľný pohyb mimo ústavu nepovoľuje.

Štvrtý článok uvádza, že v ústave s maximálnym stupňom stráženia sa spravidla:

- cely, ubytovne a izby odsúdených uzamykajú,
- odsúdení mimo ciel a ubytovní pohybujú pod dozorom príslušníka zboru,
- odsúdení zaraďujú do práce iba na pracoviská vnútri ústavu alebo pracujú v celách alebo izbách,
- návštevy odsúdených vykonávajú bez priameho kontaktu.⁸

2. 2. 2 Vnútorá diferenciácia

Vnútorá diferenciácia je vymedzená v § 14 v prvom článku, znamená umiestňovanie odsúdených do oddielov a skupín v rámci toho istého stupňa stráženia na zvýšenie účinnosti zaobchádzania s odsúdenými.

Podľa článku dva, odsúdení umiestnení do oddielov alebo skupín sú spolu ubytovaní a spravidla aj spolu pracujú a podieľajú sa na plnení určených cieľov zaobchádzania.⁹

⁸ Zákon č. 475/2005 Zb. , o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 12, § 13

⁹ Zákon č. 475/2005 Zb. , o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 13

V Leopoldove sú skupiny so stredným a maximálnym stupňom stráženia a odsúdení na doživotie, tu je možné rozdeliť, čo sa týka úrovne stráženia so stredným a maximálnym stupňom stráženia, diferenciačné skupiny sa rozdeľujú na skupiny „A, B a C“. V prípade odsúdených na doživotie ide o skupiny „D1 a D2“.

3. REEDUKÁCIA ODSÚDENÝCH – ZAOBCHÁDZANIE S ODSÚDENÝMI

Zaobchádzanie s odsúdenými vo výkone trestu si vyžaduje určité zásady, na základe ktorých treba postupovať, pričom je ale nevyhnutné rešpektovať skutočnosti umožňujúce správne postupy pri zaobchádzaní s týmito jedincami. Tieto zásady sú rozdelené do troch skupín, prvou je komplexnosť, druhou diferencovanosť a treťou je sústavnosť, každá z nich je definovaná istým spôsobom, ktorý tvorí jej podstatu a to nasledovne:

- a) Komplexnosť – orientácia pozornosti na osobnosť jedinca, ďalej na jej jednotlivé prvky, ktorými sú postoje, vedomosti a iné,
- b) Diferencovanosť – ide o využitie rozličných programov resocializácie a spôsobov zaobchádzania,
- c) Sústavnosť – znamená neustále pôsobenie s účasťou všetkých príslušníkov a zamestnancov.¹⁰

Program zaobchádzania s väzňami sa skladá z viacerých činností, ktoré sú nasledovné:

- a) Edukačná oblasť – úlohou je v tomto prípade prostredníctvom ďalšieho vzdelávania dať odsúdenému možnosť rozšíriť si zručnosti, ako i vedomosti, tiež umožniť zvýšenie predpokladu na začlenenie do spoločnosti po ukončení trestu a návrate na slobodu. Prostredníctvom určenia režimu sa tiež ovplyvňuje morálka a nasledovne aj zlepšuje správanie a udržiavanie dôstojnosti, kladie sa dôraz na zmysel pre osobnú zodpovednosť jedinca.
- b) Voľnočasové aktivity – tieto aktivity slúžia na rozvoj základných zručností a tiež vedomostí, dôležitá je však aj oblasť budovania motivácie a prostredníctvom organizácie činností, ktoré pozitívne formujú osobnosť odsúdeného, mu v tejto oblasti ukazovať správny smer. Nevyhnutné je aj rozvíjať a formovať pozitívny vzťah odsúdeného k okoliu, jeho osobnosť a vhodne vplývať na jeho duševné a telesné zdravie.

¹⁰ Zákon č. 475/2005 Zb. , o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 13

- c) Terapeutická časť a tréningová časť, využívanie výchovných postupov, ktoré sú individuálne a osobitné – v tej to časti je nutné zamerať sa na výcvik v sociálnej oblasti, poradenstvo, intervenciu, vrátane krízovej, ale aj individuálnu a skupinovú psychoterapiu.
- d) Zamestnávanie väzňov – táto oblasť je prostriedkom na získanie vyššej kvalifikácie v práci, lepších zručností a hlavným cieľom je vytvorenie predpokladov na to, aby bolo možné pre odsúdeného po výkone trestu, zaradiť sa do bežného občianskeho života v spoločnosti.
- e) Extramurálna oblasť, je oblasťou komunikácie so svetom mimo väzenia, ide o návštevy osôb, ktoré sú blízke a korešpondenciu s nimi. Hlavným účelom je vytváranie, udržiavanie a posilňovanie väzieb pozitívneho charakteru, ktoré má odsúdený so svetom vonku.¹¹

Veľmi dôležité je venovať sa všetkým týmto oblastiam, preto je aj nutné vytvoriť program zaobchádzania s odsúdeným vo výkone trestu v takom zmysle, aby plnohodnotne zachytil všetky oblasti, ktoré sú v tejto práci uvedené.

3. 1 Návrh programu zaobchádzania

Táto problematika sa venuje návrhu na zaradenie odsúdeného do diferenciačnej podskupiny na základe jeho reálneho psychického stavu, ďalej sa pojednáva o návrhu na zaradenie do vzdelávacej a osvetovej činnosti, rekvalifikačných a resocializačných zámeroch, odvíjajúc sa od dostupných možností daného ústavu s rešpektovaním možností a záujmu odsúdeného. Tiež sa sledujú možnosti systematického rozvíjania a vytvárania záujmov v ústavných podmienkach, hlavne zaradenie do jednotlivých krúžkov, kultúrno-osvetovej práce a športovej činnosti. Dôraz sa kladie na možnosť zaradenia do práce na základe profesie, ktorú odsúdený vykonával, ale aj zdravotnú klasifikáciu a bezpečnostné hľadisko, teda či bude pracovať na vnútornom, alebo vonkajšom pracovisku, resp. so strážením alebo bez priameho strázenia, prípadne až

¹¹ FÖLDEŠI, D.- BALKO, E. *Penitenciárna pedagogika*. II. časť. Bratislava : A PZ, 2004. s. 104, 105, ISBN 80-8054-312-7.

s voľným pohybom, Sledujú sa aj možnosti, ako využiť účinné metódy a formy zaobchádzania, hlavne prostredníctvom využívania osobitných postupov výchovy, posilňovanie sociálne pozitívnych väzieb s osobami, ktoré sú blízke.¹²

3. 1. 2 Stanovenie programu zaobchádzania

Je stanovený špeciálnym pedagógom príslušného kolektívu, kde odsúdený bol na základe zaraďovacej komisie zaradený, s dobou vykonania do troch mesiacov od jej rozhodnutia. Je dôležité rešpektovať aj anamnézy odsúdeného, kriminálnu minulosť a informácie o odsúdenom, ktoré boli získané počas väzby. Tiež je treba sledovať dĺžku odňatia slobody, termín podmieneného prepustenia, správanie odsúdeného, ale aj schopnosti a spôsobilosti jedinca, ako aj úroveň narušenia, možnosť zaradenia do práce a zapojenia do individuálnych a skupinových foriem zaobchádzania. Ďalej je treba prihliadať na rozvíjanie záujmov a využitie voľného času a na predpoklady spoločenského zaradenia po prepustení, ako aj znovavčlenenie sa do spoločnosť.

Čo sa týka terapeutických a tréningových aktivít, tieto sú prerokované s odborne kvalifikovanými pracovníkmi daného ústavu, ako aj osobitné výchovné postupy. Následne je s obsahom a cieľmi programu, ktorý bol vypracovaný oboznámený aj odsúdený, ktorý k nemu poskytne stanovisko a prípadné pripomienky a návrhy sú vychovávateľom následne zapracované a potvrdené podpisom odsúdeného, ako znak oboznámenia s týmto programom.¹³

3. 1. 3 Realizácia programu zaobchádzania

Je nevyhnutné, aby bol každý dôležitý poznatok, ktorý sa týka hodnotenia úrovne resocializácie odsúdeného zaznamenal do jeho osobnej karty. Ide najmä o poznatky získané:

- a. z osobných kontaktov s odsúdeným (riadený rozhovor, voľná diskusia a pod),

¹² Rozkaz č. 45/2006 o zriaďovaní a činnosti špecializovaných oddielov

¹³ Rozkaz č. 86/2009 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými

- b. cieleným pozorovaním konania, správania a prežívania odsúdeného, zmien v jeho postojovej a hodnotovej orientácii,
- c. rozborom výsledkov dosahovaných odsúdeným pri plnení pracovných úloh a riadených aktivít vo voľnom čase,
- d. z osobnej korešpondencie odsúdeného,
- e. od príslušníkov a občianskych zamestnancov zboru v ústave, učiteľov odborného a všeobecného vzdelávania, rodinných príslušníkov a blízkych osôb odsúdeného, zástupcov charitatívnych inštitúcií, cirkví a náboženských spoločností a podobne.

Vychovávateľ hodnotí priebeh programu zaobchádzania podľa jednotlivých základných častí a stanoveného cieľa; prehodnotenie vytýčeného cieľa z programu zaobchádzania vykoná do šesť mesiacov od jeho stanovenia alebo posledného komplexného hodnotenia.

4. SUBJEKTY PARTICIPUJÚCE NA ZAOBCHÁDZANÍ S ODSÚDENÝMI

4.1 Pedagóg – špeciálny pedagóg v procese výchovy a prevýchovy

Za ústrednú postavu v procese výchovy, respektíve prevýchovy sa považuje špeciálny pedagóg, a s tým spojené povinnosti a činnosti sú súčasťou jeho celkovej práce. Špeciálny pedagóg k svojej práci využíva dobre premyslený systém výchovnej práce s metódami, prostriedkami a s celou škálou foriem, aby vedel veľmi dobre zvládnuť akúkoľvek činnosť. Veľmi dôležité je, aby vychovávateľ hlavne pôsobil ako výchovný pracovník a to každým jeho slovom a gestom.

Podľa Pavlíka (1991) myslíme: „Vychovávateľa určitého výchovného zariadenia, teda vychovávateľa profesijne pripraveného na výchovnú činnosť v oblasti teórie výchovy mimo vyučovania a metodík výchov, ktorý sa v rámci svojho profilujúceho štúdia formoval priebežnou súvislou praxou predovšetkým v patričných výchovno-vzdelávacích zariadeniach.“¹⁴ Podľa Pavlíka je profesijná príprava vychovávateľov podcenená už z minulosti a poukazuje na najdiskutovanejšiu otázku o nevyriešenom probléme neadekvátneho spoločenského docenenia vychovávateľov v praktickom živote. Obsahovo pripravuje špecifickú prípravu troch základných kategórií vychovávateľov:

- a) Vychovávateľov neinternátnych výchovných zariadení (školské družiny a školské kluby),
- b) Vychovávateľov internátnych výchovných zariadení (domovy mládeže, detské domovy),
- c) Vychovávateľov špeciálnych výchovných zariadení.

„Sme vzdelaní, ale zlí“, táto veta je úvodom knihy Mirona Zelinu. Slovo „zlí“ sa dá nahradiť za „nevychovaní“¹⁵. Rast kriminality, pomýlené hodnotové orientácie a nárast civilizačných chorôb, podmienených na psychike, vplýva na ľudstvo, ktoré sa stáva nevychovaným.

¹⁴ PAVLÍK, J. *Profesia vychovávateľa a determinanty jeho odbornej prípravy*. Vychovávateľ č. 3 a 4 / 1991-92, s. 4-5

¹⁵ ZELINA, M. , 1996. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. 2. vyd. Bratislava : Iris, 1996. s. 10, ISBN 80-967013-4-7.

Každodennou súčasťou človeka je výchova. Každý človek je odkázaný na formovanie spoločnosťou, kultúrou a na sebaformovanie podľa vlastných ideálov. Ak je splnená podmienka, že výchovné ciele vychádzajú z ideálov patriacich do normatívnej spoločenskej kultúry za predpokladu uznávania spoločnosťou, je možné aby došlo k naplneniu ich účelu vo výchovnom procese. Pomocou rozvíjaním genetických dispozícií a učením sa noriem sa rozvíja každá osobnosť, vďaka čomu je schopná sa správať a konať v zmysle uznávaných ideálov osobnosti. Poznanie a uznávanie istých ideálov je v živote človeka motivujúcim prvkom. Je veľmi dôležité, aby sa v inštitucionalizovaných podmienkach vychovávateľ snažil pomôcť rozvoju osobnosti vo výchovnom procese.

4.1.2 Osobnosť vychovávateľa

Osobnosť vychovávateľa je určujúcim prvkom pri ďalšom postupe jeho práce a následne aj pri vplyve, ktorý je schopný vyvinúť na odsúdeného, ktorý je vo výkone trestu.

Vychovávateľ by mal byť profesionál a mal by mať určité osobnostné predpoklady, medzi základné črty osobnosti vychovávateľa patria:

- a) afektívna zrelosť – je pre ňu charakteristická psychická zrelosť,
- b) empatia – vedieť sa vcítiť do života vychovávaných, prijať ich a pri tom zostať sám sebou,
- c) autentická motivácia – vedieť sa dať do služieb vychovávaného,
- d) vnútorná rovnováha – súlad medzi vedomým uznaním a osobnou skúsenosťou
- e) objektívnosť – rešpektovať vychovávaného, vedieť zaujať postoj
- f) schopnosť byť vzorom – na základné vlastných životných skúseností byť schopný ponúknuť presvedčivý argument
- g) schopnosť vidieť vlastné limity – uvedomiť si vlastné hranice vo výchove¹⁶

¹⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol. *Úvod do pedagogiky : Učiteľ a vychovávateľ – učiteľská a vychovávateľská profesia*. Prvé vydanie, Trnava, 2007, ISBN: 978-80-8082-145-6

Rozličnosť spôsobov výchovy predstavuje istý regulačný prvok smerom k určitým jasne stanoveným cieľom výchovy a tieto sú orientované k utlmeniu, alebo podnecovaniu rozvoja osobnosti človeka. Tieto rozmanité výchovné spôsoby slúžia na usmernenie rozvoja pozitívnych osobnostných vlastností, najmä v otázke charakteru a vôle, ako príklad možno uviesť zdravé sebavedomie, sebaovládanie, empatiu a podobne.

Čo sa týka štýlov výchovy, jestvuje mnoho definícií od mnohých autorov, napríklad Zelina definuje štýl ako „presadzovanie invariantných spôsobov vychovávateľa na vychovávaného“¹⁷, a je výsledkom, ktorý je realizovaný skôr na základe osobnosti, ako na danej situácii.

4.1.3 Autorita vychovávateľa

Za výchovnú autoritu sa pokladá vychovávateľ vtedy, keď dokáže účinne ovplyvňovať jednotlivca alebo celé skupiny vychovávaných. Každý vychovávateľ sa snaží, aby sa stal autoritou s takmer absolútnou alebo aspoň s rozhodujúcou účinnosťou. V najvšeobecnejšom zmysle predpokladom autority sú tieto činnosti: konštruktívna, organizátorská, komunikatívna a poznávací činnosť.

Konštruktívna činnosť zahŕňa úlohy spojené s obsahovou stránkou procesu výchovy. Vychovávateľ, ktorý má hlboké vedomosti, ktorý vie poznatky sprostredkovať druhým, ktorý má aj dostatočnú šírku vedomostí, môže sa stať výchovnou autoritou.

Organizátorská činnosť vychovávateľa predstavuje predovšetkým zručnosti zabezpečovať nevyhnutnú aktivitu, koordináciu a spoluprácu vychovávaných pri uskutočňovaní rozmanitých činností výchovy. Vychovávateľ ako dobrý organizátor sa musí vyznačovať nielen tým, že organizátorské zručnosti uplatňuje vo výchovnom procese pri pôsobení na druhých, ale aj tým, že tieto zručnosti plne uplatňujú aj vo svojom živote, vo vzťahu k sebe samému. To je potom ďalší predpoklad na vznik jeho neformálnej autority.

Komunikatívna činnosť obsahuje predovšetkým problematiku vzniku, utvárania a rozvíjania osobitného druhu medziľudských vzťahov – vzťahov medzi

¹⁷ ZELINA, M. 1996. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. 2. vyd. Bratislava : Iris, 1996. s. 58, ISBN 80-967013-4-7.

vychovávateľom a vychovávaným, prípadne medzi vychovávateľom a kolektívom vychovávaných. Komunikatívna činnosť zahŕňa zručnosti, verbálne a neverbálne, ktoré utvárajú ďalšie predpoklady na vznik neformálnej autority.

Činnosť každého vychovávateľa nie je mysliteľná bez ustavične prebiehajúceho poznávania osobnosti vychovávaného, bez ustavičného poznávania a hodnotenia výsledkov správania a konania vychovávaných a súčasne aj bez zručnosti objektívnej a kritickej analýzy výsledkov vlastnej výchovno-vzdelávacej práce.

Správna osobná autorita vychovávateľa sa podmieňuje úrovňou jeho zručností, návykov a vedomostí vo všetkých druhoch vychovávateľských činností. Ide vždy o rozumovú autoritu, založenú na uvedomenom vzťahu vychovávaných k vychovávateľovi. Nesprávna je autorita založená iba na nátlaku, ktorá je iba vonkajšou autoritou a autorita založená len na citovom vzťahu k vychovávateľovi, ktorá prináša vychovávateľovi iba popularitu.

4.2 Úloha psychológa

Na nástupnom oddelení je privolaný psychológ iba na žiadosť špeciálneho pedagóga, pričom psychológ odhaľuje osobitosti odsúdeného, najmä psychické stavy, procesy, vlastnosti a reakcie. Na základe odporúčania strediska psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti a aktuálneho psychického stavu odsúdeného navrhuje možnosti zaradenia odsúdeného do diferenciačnej podskupiny a spôsob uplatňovania osobitných výchovných postupov (skupinové poradenstvo, individuálna alebo skupinová terapia). Psychológ poskytuje tiež psychologické služby (diagnostika, poradenstvo, psychoterapia) a zúčastňuje sa rozhodovania o zmene spôsobu výkonu trestu odsúdeného.¹⁸ Úloha psychológa je teda v tomto procese veľmi dôležitá a nevyhnutná, mnohí odsúdení sa dokážu práve vďaka jeho intervenciám zmeniť a dostať na smer, ktorý im umožní lepšie začlenenie do života.

¹⁸ Zákon č. 475/2005 Zb. , o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov

4.3 Úloha sociálneho pracovníka

Na nástupnom oddelení sociálny pracovník vyhodnocuje vplyv sociálneho prostredia, v ktorom sa odsúdený pred výkonom trestu nachádzal (rodinná anamnéza, širšie sociálne prostredie) z dôvodu posúdenia sociokultúrnych činiteľov na utváranie osobnosti a postoje odsúdeného. Diagnostické údaje sú východiskom pri zostavovaní časti programu zaobchádzania zameranej na extramurálnu oblasť a pri ďalšej sociálnej reedukácii. Sociálny pracovník tiež navrhuje u odsúdeného uplatnenie osobitných výchovných postupov (napríklad sociálno-tréningové skupiny). Pri ďalšom zaobchádzaní s odsúdenými sa postupuje podľa interného predpisu.¹⁹

¹⁹ Rozkaz č. 45/2006 o zriaďovaní a činnosti špecializovaných oddielov

5. KÓDEX PROFESIJNEJ ETIKY VÄZENSKÉHO PERSONÁLU V SR

Predstavuje súbor pravidiel profesionálneho správania, etického a korektného prístupu ku všetkým zainteresovaným stranám, konkrétne ku:

- Verejnosti,
- Osobám vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody,
- Ku kolegom,
- K dodávateľom.

Jeho účinnosť je všade tam, kde danú skutočnosť priamo zákon nerieši, teda napomáha pri vytváraní a zlepšovaní kultúry a dobrého mena zboru prostredníctvom stanovenia presných „pravidiel hry“²⁰. Ak sa nájdu oblasti, ktoré nie sú v kódexe priamo objasnené, je vždy možnosť obrátiť sa na nadriadeného pracovníka, ktorý by mal byť nápomocný v takomto prípade. Kódex slúži pre všetkých zamestnancov zboru, či už sa jedná o príslušníkov, alebo bežných zamestnancov.

Kódex tiež prezentuje to, ako majú postupovať a správať sa všetci tí, ktorých sa daný dokument týka a teda všetkých zamestnancov a príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže. Na základe kódexu sa vyžaduje dodržiavanie nasledovných bodov:

- *Profesionálne správanie sa a prístup,*
- *Práca s dôvernými informáciami a zachovanie ich dôvernosti,*
- *Vzájomná spolupráca a rešpekt v pracovno-právnom vzťahu,*
- *Antidiskriminačná orientácia zamestnancov a príslušníkov,*
- *Nezištné vykonávanie v rámci zákonnosti, neprijímanie rôznych odmien a darov od možných zdrojov korupčných aktivít,*
- *Snaha a realizovanie snahy o predchádzaní konfliktu záujmov,*
- *Aktívna snaha v bránení škodám, krádežiam a podvodom,*
- *Zásada čestnosti,*

²⁰ BALKO, E. *Etický kódex príslušníka a zamestnanca Zboru väzenskej a justičnej stráže*. [online] c. 2006; Dostupný z WWW: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Dokumenty/ETICKY_KODEX.pdf>

- *Zásada transparentnosti*²¹

Každá z týchto oblastí je v etickom kódexe riadne rozpracovaná a vysvetlená v takom rozsahu, aby bolo možné reálne postupovať v prípade porušenia kódexu, prípadne, ak bude kódex porušený, aby nebolo možné poukazovať na jeho nedostatky a nedostatočné pochopenie.

²¹ Tamtiež s. 1. , 2. , 3. ,

PRAKTICKÁ ČASŤ

6. PRÁCA PEDAGÓGA, PRIEBEH VSTUPNÉHO POHOVORU S ODSÚDENÝM V NÁSTUPNOM ODDIELY

Pedagóg predstavuje najbližší článok pri odsúdenom vo výkone trestu a teda je jeho hlavnou kontaktnou osobou, s ktorou vedie rozhovory (pohovory). Pedagóg pri prijatí nového odsúdeného vykonáva pohovor s takýmto jedincom. Tento pohovor sa nazýva tzv. exploračný pohovor, prípadne vstupný, či diagnostický pohovor. Pedagóg sa na prijatie nového odsúdeného pripravoval, využíval vyššie uvedený exploračný pohovor, kde postupoval metodicky podľa nasledovných krokov:

- a) Fáza prípravy,
- b) Fáza úvodu,
- c) Stred (jadro) rozhovoru,
- d) Záver rozhovoru.

Tento vstupný pohovor sa vykonáva podľa § 4. Ods. 3 písm. a) Rozkazu generálneho riaditeľa Zboru väzenskej a justičnej stráže č. 33/2012. Druhy vstupného pohovoru, ktoré sa na základe tohto dokumentu uvádzajú sú:

- Vstupný pohovor v nástupnom oddiele
- Pohovor po umiestnení do skupiny, alebo kolektívu.

6.1 Prípravná fáza

V prípravnej fáze sa pedagóg pripravil tak, že sa oboznámil so všetkými reáliami, ktoré boli o odsúdenom známe z jeho spisu, hlavný dôraz kládol na údaje, ktoré boli uvedené v rozsudku, v časti odôvodnenia rozsudku. Pedagóg sa pri rozhovore zameriava na to, ako bol trestný čin spáchaný, ako aj na skutočnosť, či bol odsúdený členom organizovanej skupiny, a ďalej aj tým, či bol jej vodcom, alebo len členom. Pedagóg pri zbere informácií sledoval aj spôsob vykonania trestného činu, tu sa snažil odhaliť skutočnosť, či odsúdený konal len prostredníctvom jednoduchých manuálnych úkonov, ako napríklad úder, alebo či boli metódy, ktoré pri trestnej činnosti používal sofistikované, prepracované a odborné. Keď bolo súčasťou spisu aj vyjadrenie, resp.

posudok znalca, pedagóg sa oň zaujímal so zvýšenou pozornosťou, nachádzali sa tam totiž informácie o povesti odsúdeného, ale aj informácie ohľadom skutočnosti, či bol riešený priestupkovou komisiou. V prípadoch, keď podávali odsúdení individuálne žiadosti, napríklad o samostatnú izbu, prípadne o úpravu jedálneho lístka, bola týmto skutočnostiam venovaná pozornosť. Pedagóg sa ďalej metodicky držal psychologického vyšetrenia, toto čerpal v tzv. module informačného systému agendy obvinených a odsúdených, v ktorom sa nachádzajú aj ostatné informácie.

6.2 Úvodná fáza

Postup pedagóga v tejto fáze sa zameriaval najmä na poskytnutie informácií vedúcich k pochopeniu cieľa, jeho obsahu a tiež na pochopenie dôvodu, za akým bol pohovor vykonaný, ďalej metodicky postupoval pedagóg využitím verifikácie, čiže overenia informácií, ktoré čerpal z tzv. osobnej karty a jej doplnkovej dokumentácie pre daného odsúdeného. V prípade, že niektoré informácie boli neúplné, je potrebné ich v reálnom čase upraviť, prípadne doplniť tak, aby mali dôveryhodný a pravdivý charakter pre ostatné pohovory.

6.3 Stred rozhovoru – jadro

Aj v tejto časti pohovoru bol postup pedagóga založený na presnej metodike, kde sa snažil získať a zosumarizovať informácie týkajúce sa priamo odsúdeného a to z konkrétnych oblastí, pedagóg uviedol nasledovné oblasti:

- Kriminálna oblasť – zaoberá sa trestným činom, v krátkosti zisťuje informáciu, dôvod, pre ktorý je vo výkone trestu, pedagóg zisťoval, či sa v danom prípade jednalo o násilnú trestnú činnosť, majetkovú trestnú činnosť a iné, tiež sa obvineného dotazuje na jeho uvedomenie si spáchania trestného činu a následného trestu odňatia slobody, v prípade že nie, ako chce napraviť svoje chyby, pedagóg sa tiež dotazoval, či jedinec trpí pocitom viny a aký má postoj k spáchanému trestnému činu, či ho odsudzuje, alebo naopak.
- Osobná oblasť, oblasť rodiny – pedagóg sa odsúdeného pýtal na miesto, kde býval, na miesto pobytu a osoby, ktoré sa na danom mieste s ním zdržovali, pedagóg tiež zisťoval, aké vzťahy v danej rodine, ktorá bola primárna pre

odsúdeného prevládali, taktiež sa pýtal na rodinu, ktorá bude s odsúdeným v kontakte počas odpykávania si trestu a následne po jeho ukončení.

- Oblasť profesijná a edukačná – pedagóg preveroval vzdelanie odsúdeného a sledoval či je jeho úroveň:
 - a) Úplné vzdelanie,
 - b) Neúplné vzdelanie,
 - c) Negramotnosť

Tiež zisťoval, či pracoval predtým, ako nastúpil na výkon trestu, taktiež zisťoval kde bolo jeho pracovné zaradenie a približné finančné ohodnotenie, či s týmto finančným ohodnotením bol spokojný a pokiaľ nie, kde bol hlavný dôvod jeho nespokojnosti a pýtal sa na skutočnosti týkajúce sa aktivačných prác, či sa niekedy zúčastňoval, ako dlho a v prípade, že bol z týchto prác vyradený, pýtal sa na dôvod tohto vyradenia. Tieto profesijno-edukačné záležitosti sa týkali aj otázok ohľadom toho, či bol niekedy evidovaný na úrade práce, prípadne či poberal sociálne dávky.

- Oblasť koníčkov a záujmov – čo sa týka tejto oblasti, je to pravdepodobne najzaujímavejšia oblasť pre väčšinu odsúdených, ide o praktický spôsob využitia voľného času, záujmy a koničky odsúdených, kde pedagóg vhodnými otázkami orientoval odsúdeného na poskytnutie informácií z tejto oblasti odsúdeného.
- Metodický postup, ktorý používal pedagóg ďalej smeroval k otázkam, ktoré boli zamerané na predstavy o výkone trestu, trestnom stíhaní, spôsobe nástupu do výkonu trestu. Pedagóg prezentoval svoju úlohu v tejto časti v zmysle toho, že jeho úlohou je zistiť podobu predstáv odsúdeného o výkone trestu, tiež sa odsúdeného pýtal nato, či existuje ešte iné trestné stíhanie jeho osoby a dôvod tohto stíhania, odsúdený bol dotazovaný aj na spôsob, akým nastúpil do výkonu trestu a to konkrétne, či bol predvedený, alebo nastúpil sám a dobrovoľne.
- Následne boli položené otázky týkajúce sa akýchkoľvek závislostí, ktorými by mohol odsúdený trpieť, konkrétne sa pýtal na:
 - a) Závislosť na alkohole,
 - b) Závislosť na drogách,

- c) Gamblerstvo (závislosť na herných automatoch a iných formách tohto druhu závislosti).
- d) Závislosť na citovom vzťahu k nejakej konkrétnej osobe

Pri otázke závislosti sa vo všetkých prípadoch pedagóg pýta aj na skutočnosti o dĺžke trvania závislosti, ale aj abstinencie, dôležité podľa pedagóga je zistiť či vo svojej závislosti pokračoval až do dňa nástupu na výkon trestu.

- Nasledovne sa pohovor zamerlal na otázku recidívy, teda sa pedagóg odsúdeného pýtal na počet výkonov trestov, resp. na skutočnosť, ktorá hovorí o tom, koľký krát je odsúdený vo výkone trestu. Tu sa pedagóg zaujímal aj o ústav, v ktorom, ak bol, bol trest vykonávaný, ako aj o pracovné zaradenie odsúdeného a jeho konkrétnu pozíciu, práve preto, aby bolo možné podobne postupovať aj v tomto konkrétnom prípade, prípadne opačne, z dôvodu, že predtým na danú prácu odsúdený nebol vhodný. Z toho teda vyplýva záujem pedagóga o zistenie záujmu odsúdeného o prácu počas výkonu trestu, ako aj o pozíciu, na ktorej by rád pracoval.
- Medzi poslednými oblasťami, avšak nie okrajovo bola oblasť týkajúca sa zdravotnej stránky odsúdeného, záujem o vyjadrenie jeho aktuálnych pocitov a zhodnotenie jeho zdravotného stavu komplexne.

6.4 Záverečná fáza rozhovoru

Záverečná fáza rozhovoru je už prakticky ako vyplýva z názvu istým ukončením, určitej časti a taktiež zhodnotením vstupného pohovoru. V tejto časti pedagóg reagoval na pripomienky odsúdeného, ak nejaké boli. Vysvetlil odsúdenému to, čomu neporozumel a poďakoval mu v zmysle dobrej spolupráce, samozrejme ak pri pohovore vystúpili na povrch emócie odsúdeného, vhodným spôsobom sa ho snažil pedagóg upokojiť. Pedagóg však podotkol, že pre správny metodický postup je nutné zvoliť metódu, ktorá je priamo nenásilná a postupne dôjde k presvedčeniu odsúdeného z vlastného popudu. Na toto sú využívané rôzne prednášky na dané téma, ktorého sa daný prípad týka. Všetky informácie, ktoré dodatočne zistil pedagóg počas vstupného exploračného pohovoru a boli nové, alebo upresnené oproti tým, ktorými záznamy už

disponovali, zapísal pedagóg do systému, tzv. modulu informačného systému agendy obvinených a odsúdených.

Úkony vykonávané v nástupnom oddieli sú teda jasne uvedené a stanovené, pre Ústav na výkon trestu v Leopoldove majú prakticky presnú podobu, ako uvádza táto práca v praktickej časti. Pedagóg pri konzultácii sa na dôvody svojho postupu odvolával na materiály, ktoré sú pre ústav napísané a využívané v praxi, pričom bolo umožnené do nich nahliadnuť, štruktúra je presná a presne vymedzená v jednotlivých bodoch. Vzhľadom na skutočnosť, že nástupný oddiel patrí k špecializovaným oddielom, pedagóg by mal zaobchádzať s obmedzeným počtom odsúdených, v opačnom prípade by vedenie malo rozhodnúť o posilnení v otázke personálnej. Pobyt v nástupnom oddieli je spravidla päť pracovných dní, kde pri počte štyroch exploračných pohovorov na deň je limit dvadsiatich odsúdených splnený. § 78 zákona č. 475/2005 Z. z.

Pedagóg popisuje svoju prácu ako široký záber činností orientovaných na odsúdeného v zmysle jeho nápravy, prípadne zníženia negatívnych prejavov jedinca voči spoločnosti do miery, ktorá nepredstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť ako takú. Dané skutočnosti, ktorými pedagóg postupoval sú základom exploračného pohovoru priamo v nástupnom oddiele, pred zaradením odsúdeného do skupín alebo kolektívu je úlohou pedagóga, ktorý zodpovedá za činnosť a zaobchádzanie v danej skupine či kolektíve vykonať ďalší exploračný pohovor, ktorý prakticky zostáva podobný ako exploračný pohovor v nástupnom oddieli, doplnený je však o ďalšie časti a to v závere rozhovoru. Podľa informácií, ktoré pedagóg uvádza z praxe, ak nebol exploračný pohovor vykonaný v nástupnom oddieli, je tento pohovor nutné vykonať pri zaradení do skupiny alebo kolektívu.

7. VSTUPNÝ POHOVOR PO UMIESTNENÍ ODSÚDENÉHO DO SKUPINY, ALEBO KOLEKTÍVU

Tento pohovor vykonával príslušný pedagóg a tiež sa jednalo o exploračný pohovor, s čiastočnými zmenami, v prvých bodoch je prakticky zhodný s tým, ktorý sa robí v nástupnom oddieli, v závere však pedagóg poukázal na nutnosť pridania informácií, konkrétne:

- Veľmi dôležité je vykonanie opakovaného poučenia, ktoré sa týka práv a povinností odsúdeného, taktiež pedagóg oboznámil odsúdeného s osobnosťami, ktoré sú súčasťou výkonu trestu konkrétnej skupiny či kolektívu, aj toto poučenie sa zaznamenáva v module informačného systému agendy obvinených a odsúdených.
- Pre tento exploračný pohovor je ďalšou položkou navyše potreba stanoviť krátkodobý program zaobchádzania, jeho hlavnou úlohou v celom procese je pozorovanie a sledovanie adaptačných schopností odsúdeného smerom k novým podmienkam, v ktorých sa pohybuje, ďalej pedagóg hovoril o druhotnom stanovení príslušného programu zaobchádzania, či už sa jedná o základný, rozšírený, alebo krátkodobé ciele zaobchádzania a iné.

Komparačnou metódou týchto dvoch exploračných pohovorov, priamo v ich popise je vidieť jasný rozdiel, nielen z hľadiska rozsahového, ale aj z hľadiska vzťahov, kým prvý exploračný pohovor v nástupnom oddieli je viac menej formálnou záležitosťou, v druhom prípade, pri zrazení do skupiny, alebo kolektívu už dochádza k praktickému formovaniu profesionálneho vzťahu medzi odsúdeným a vychovávateľom, ktorý má daného odsúdeného prideleného do svojej pôsobnosti.

Pedagóg rozprával o týchto vzťahoch v dvoch rovinách, prvá, absolútne neosobná, čisto nutná, ktorá je štandardným krokom pri prijímaní odsúdeného a druhá rovina, kedy vzniká akási podoba vzťahu, ktorá umožňuje zlepšenie komunikácie s odsúdeným v konečnom dôsledku jeho uvoľnenie a možno aj prevýchovu. Pedagóg dáva pri tomto exploračnom pohovore väčší priestor odsúdenému, aby sa prejavil, ak vidí, že odsúdený sa chce niektorou otázkou zaoberať, pedagóg sa pri nej pristaví a prejde danú problematiku s odsúdeným dopodrobna. Schopnosť počúvať pedagóg vyzdvihoval ako

veľmi dôležitú pre odsúdeného, cíti sa vtedy potrebný a rešpektovaný, pretože niekto sa o jeho problémy zaujíma. Pri rozhovore s pedagógom ďalej spomenul, že sa stáva skutočnosť, kedy pri pohovore so sociálnym pracovníkom, prípadne pri vyplňaní dotazníka uvedie odsúdený isté informácie a pri pohovore s pedagógom zasa iné, ktoré sa nezhodujú, preto sa pedagóg pýta vhodným spôsobom otázok na dôvod uvedenia dvoch verzií skutočností, prípadne si pedagóg poznačí tieto rozdiely a spýta sa na ne, resp. vráti sa k nim v niektorom z nasledujúcich pohovorov.

8. SPOLUPRÁCA S OSTATNÝMI ODBORNÍKMI ÚSTAVU

Pedagóg v mnohých prípadoch poukazoval na potrebu spolupráce s odborníkmi, napríklad psychológom, sociálnym pracovníkom, alebo lekárom ústavu. Všetky tieto podmienky spolupráce sú definované v Zbierke zákonov č. 500/2013. Pedagóg ako príklad uviedol prípady spolupráce napríklad ak sa jedná o krízové stavy u odsúdeného, prípadne ak sa prejavia výrazné zmeny správania sa, tu spolupracuje s vyššie uvedenými odborníkmi zmenu programu zaobchádzania s konkrétnym odsúdeným. Tiež spolupracuje s týmito odborníkmi pri udeľovaní pochvál, alebo na druhej strane pri udeľovaní trestov odsúdenému, celé hodnotenie schvaľuje riaditeľ ústavu. Vo všetkých prípadoch týkajúcich sa odsúdeného a jeho zaradenia ako aj presunu v rámci ústavu spolupracuje pedagóg s odborníkmi v danej oblasti, čím je zaručený správny postup a tým pádom by nemalo dochádzať k zanedbaniu niektorej oblasti zaobchádzania s odsúdeným vo výkone trestu.

9. OBRANNÝ MECHANIZMUS

Vymedzenie pojmu „obranný mechanizmus“

„Obranný mechanizmus predstavuje procesy odstraňovania úzkosti a ohrozenia, ktorých zmyslom je zachovať celistvosť a neporušenosť ega. Obranný mechanizmus je sebazáchovný prostriedok obsiahnutý v ľudskej psychike.“ Bratská, M. (2001). *Zisky a straty v záťažových situáciách alebo príprava na život*. Bratislava, 2001.

Obranný mechanizmus sa prejavuje dvoma spôsobmi, ktoré sú rozdelené na:

- Vedomý spôsob,
- Nevedomý spôsob.

9.1 Vedomý spôsob

Z pohľadu špeciálneho pedagóga ide o cieľavedomé a uvedomované postupy, ktoré sú naučené, zámerné a odsúdený sa nimi riadi. Odsúdený cielene začína regulovať množstvo stresu, väčšinou autogénnym tréningom, dýchaním, cvičením alebo odpočinkom, pretože si začína uvedomovať, že je v stresovej, záťažovej situácii.

9.2 Nevedomý spôsob

Spôsob, ktorý nemá odsúdený úplne pod kontrolou, ide o prirodzenú reakciu, môžeme túto reakciu nazvať aj ako naučenú reakciu. Správanie odsúdeného môže viesť k agresivite, pretože cíti, že sa dostáva do stresovej, záťažovej situácie.

10. VYBRANÉ PRÍKLADY PRÍPADOV VO VÄZNICI

10.1 Racionalizácia

Pri zaobchádzaní s odsúdenými sa najčastejšie používa a identifikuje obranný mechanizmus tzv. Racionalizácia. Hlavnou podstatou mechanizmu myslíme zneužitie logiky na ospravedlnenie svojho konania, v našom prípade pri páchaní trestnej činnosti ide o racionálne ospravedlnenie (zdôvodnenie). Odsúdený využíva racionalizáciu na obhajobu svojho správania, ktoré nie je v súlade s prijatými etickými hodnotovými normami a používa argumenty, na ktoré „logicky“ prišiel, no hlavné argumenty sú nesprávne a neopodstatnené.

Odsúdený č. 1.

Odsúdený je vo výkone trestu pre opakované krádeže. Počas exploračného rozhovoru s pedagógom, kedy pedagóg zisťoval príčinu páchania trestnej činnosti, odsúdený väčšinou používa logiku a racionálne argumenty. Počas interview uvádza finančný príjem jeho rodiny, presne odpovie počet jeho detí a hlavne zdôrazňuje koľko financií vkladá do cestovania do školy pre jeho deti, dáva do popredia aké majú výdavky pre jedlo rodiny, cena oblečenia pre celú rodinu a aké sú drahé lieky a podobne. Dáva to do popredia z dôvodu obhajoby jeho trestnej činnosti. Pedagóg však študoval jeho osobný spis pred rozhovorom s odsúdeným a presne vedel obsah jeho spisu. V spise bolo uvedené, že odsúdený kradol predmetné veci ako alkohol, cigarety pre jeho potrebu a kradol aj peniaze. Neuvažoval nad zaradením do pracovného procesu na základe zabezpečovania finančného príjmu, tento proces rázne vylúčil. Pravda je taká, že odsúdený nejaví záujem o trvalú prácu, aby mohol finančne pokryť jeho a rodinné potreby. Potreby si zabezpečuje jedine trestnou činnosťou. V závere rozhovoru odsúdený poznamenal, že by rád čítal knihy s rybárskou tematikou, ktorá pre neho predstavuje veľmi zaujímavú oblasť, no nemal čas sa jej nikdy riadne prakticky venovať.

Záver k odsúdenému č. 1.

Jedná sa o recidivistu, ktorý vôbec nemá záujem o trvalé pracovné zaradenie a na základe ním spomínaných obľúbených aktivít (čítanie časopisov a kníh) bolo jedincovi umožnené vykonávať tieto záujmové činnosti a bola mu poskytnutá možnosť, síce nie trvalého pracovného zaradenia, ale možnosť upratovania spoločných priestorov zariadenia, s čím odsúdený súhlasil. Následne pri ďalšom pohovore mu bude poskytnutá možnosť inej práce, čím sa pedagóg snaží motivovať a prebudiť záujem odsúdeného o prácu.

10.2 Vytesnenie

Patrí medzi veľmi dôležitú zložku v obrannom mechanizme. Počas tohto mechanizmu vzniká silno traumatizujúci zážitok, ktorý je umiestnený, vytlačený psychikou jedinca do „nevedomia“. Jedná sa o impulzy, ktoré vyvolávajú silnú úzkosť a vedie to k zabudnutiu. Odsúdený sa tvári, že trestný čin, ktorý spáchal sa nikdy nestal. Reálne sa snaží o spomenutie na trestný čin, no tvrdí, že si naň nevie spomenúť.

Odsúdený č. 2.

Odsúdený sa ocitol vo výkone trestu z toho dôvodu, že spôsobil dopravnú nehodu, pričom precenil jeho schopnosti a kvôli tomuto zlyhaniu zomrela jeho manželka a dcéra. Na jeho rodinu bol veľmi citovo naviazaný a nevedel si bez nich predstaviť život. S rodinou veľmi rád trávil všetok jeho voľný čas. S pedagógom počas exploračného rozhovoru pekne rozprával o jeho manželke a dcére, tvrdil, že boli preňho všetkým. Po položení otázky pedagógom z akého dôvodu je vo výkone trestu odpovedá: „Pán pedagóg, nepamätám si to. Všetci tvrdia, že som zabil moju manželku a moju dcéru...mýlia sa, nie je to pravda. Svoju rodinu milujem a nikdy by som im nedokázal ublížiť. Najazdil som stovky kilometrov bez nehody, som veľmi dobrý vodič, mám dlhoročné skúsenosti. Všetko to na mňa hodili a spravím všetko pre to, aby som sa očistil a dokázal moju nevinu“. Pedagóg usúdil, že ide o neverbálnu komunikáciu na základe veľmi rýchlych striedaní emócií odsúdeného, nakoľko bola spozorovaná plačlivosť a počas pohovoru mal zovreté ruky v päsť a často zvyšoval jeho hlas.

Záver k odsúdenému č. 2.

Odsúdený odmieta rozprávať o spáchanom trestnom čine, pedagóg sa domnieva, že ide o vedomé odmietanie rozprávania. Pedagóg navrhol tomuto odsúdenému návštevy, resp. sedenia u psychológa, ktorý vhodnými metódami, má sa pokúsiť presvedčiť odsúdeného na iné, reálne chápanie trestného činu, za ktorý je vo výkone trestu.

V skutočnosti predmetný obranný mechanizmus chráni odsúdeného pred reakciou organizmu na plné uvedomenie si toho, že vlastným pričinením spôsobil smrť svojich blízkych.

10.3 Potlačenie

Jedná sa o vedomý proces potlačenia traumatizujúceho zážitku, emócií hlbšie do vedomia, nie však do nevedomia. Odsúdený sa rozhodne cielene nedávať pozornosť na určitú dobu „problému“, ktorú mu spôsobuje úzkosť. Väčšinou emócie súvisiace s „problémom“ sa odsúdený odhodlá prijať až vtedy, keď je sám presvedčený „že je na ne pripravený“.

Odsúdený č. 3.

Odsúdený je vo výkone trestu už tri roky a o päť mesiacov mu končí trest. Ide o bezdomovca, ktorý je sociálne neukotvený, bez reálneho zázemia. Nie je síce závislý, ale pije každý deň víno, približne jednu fľašu. Trestný čin, ktorý spáchal, sa týka opakovaného vykrádania obchodov a stánkov, čo mu slúžilo aj ako zdroj obživy. Odsúdený nemá žiadnu rodinu a po skončení trestu sa nemá o koho oprieť, nemá mu kto poskytnúť dočasný domov. Pedagóg sa dotazoval odsúdeného v zmysle zistenia skutočností, čo bude potom, keď opustí objekt ústavu na výkon trestu. Tu odsúdený poznamenal, že pre neho nie je dôležité, čo bude zajtra, ale to, čo je teraz a zajtrajšok nie je pre neho ničím, čo mu robí starosti. Odsúdený si veľmi dobre uvedomuje to, že keď skončí jeho trest a pôjde na slobodu, nebude mať prakticky kam ísť, preto sa

odmieta týmto problémom navonok zaoberať, potláča ho. Je pre neho pohodlné to, že má teplú stravu, strechu nad hlavou a ošatenie.

Záver k odsúdenému č. 3.

V tomto prípade odsúdený nemá žiadne rodinné väzby, ani pevné ukotvenie v spoločnosti, je predpoklad, že bude znova páchať trestnú činnosť, ako páchal predtým a to z dôvodu, že mu vyhovuje byť vo väzení. Prakticky je to pre neho spôsob ako získať jedlo a ubytovanie, neočakáva zmenu oproti životu pred nástupom do výkonu trestu. Možné je predpokladať, že chvíľu sa bude zdržovať v azylovom dome, no neskôr ho z dôvodu pitia znova opustí a začne sa venovať tomu čo predtým. Podľa pedagóga je toto príklad jedinca, ktorý v zásade nie je hrozbou pre spoločnosť v zmysle násilnej trestnej činnosti, je ale hrozbou v zmysle poškodzovania majetku a jeho odcudzovania z prostého dôvodu a to dôvodu prežitia. Vzhľadom nato, že ide o človeka bez ambícií zmeniť svoju budúcnosť je jeho prevýchova ťažká a recidíva je očakávaná. Vystupuje inak ako pokojný jedinec, navonok absolútne bezkonfliktný, strach zo života v spoločnosti mimo väzenia ale potláča, pretože si veľmi dobre uvedomuje, že o chvíľu jeho trest končí a ocitne sa zasa vonku. V skutočnosti neustále rozmýšľa nad tým čo bude.

Každý z týchto prípadov je založený na praktickom vzťahu dvoch neznámych ľudí, je síce formovaný tým, že sa pedagóg s odsúdeným pravidelne stretávajú, no predpokladom je, že to čo povie odsúdený pedagógovi je vždy niečím ohraničené. V každom z týchto prípadov sa odsúdený stretáva aj s ostatnými členmi personálu, či už na pravidelných, alebo nepravidelných pohovoroch s psychológom či návštevami u lekára. Vzťah je ale stále hlavne profesionálny, minimálne čo sa týka pohľadu z pozície pedagóga. Táto práca preto využíva istú možnosť poskytnúť pohľad na prípad odsúdeného nie pracovnoprávneho vzťahu, ale vzťahu rodinného.

10.4. Odsúdený v príbuzenskom vzťahu

Odsúdený č. 4.

V tomto prípade ide o odsúdeného, ktorý je v príbuzenskom vzťahu a umožňuje iný pohľad na väzenie, ako je kontakt pedagóga s odsúdeným. Odsúdený 27ročný muž je vo výkone trestu na štyri roky za prechovávanie a distribúciu drog. Za prechovávanie a distribúciu drog bol stíhaný už v minulosti, začo mu bol daný trest - podmienka na dobu piatich rokov, ktorú však porušil. Odsúdený pochádza z neúplnej rodiny, vychovala ho prevažne matka a stará matka. Rodinné zázemie odsúdeného je veľmi bohaté, z čoho vyplýva, že sa má kam vrátiť po odpykaní trestu. Jeho tvrdenie o dôvodoch, prečo prechovával a distribuoval drogy, je jasné a prosté, išlo o získanie finančných prostriedkov na život a tiež na drogy pre vlastnú potrebu. Distribuoval drogy marihuana a pervitín. Odsúdený si plne uvedomuje svoju zodpovednosť a ku skutku sa riadne priznal, neobhajuje ho, čo je zaujímavé, berie tento skutok ako bežnú vec, v zmysle toho, že človek musí z niečoho žiť. Po nástupe do Ústavu na výkon trestu odňatia slobody a Ústavu na výkon väzby v Leopoldove bol umiestnený do ochrannej liečby, aby došlo k odvyknutiu si od závislosti. Pri exploračnom pohovore pedagógovi potvrdil svoju drogovú závislosť a požívanie drog až do doby nástupu na výkon trestu, čo bola veľmi dôležitá informácia pre pedagóga. Na základe tohto pohľadu je možné vidieť, že pedagóg skutočne postupoval podľa exploračného pohovoru aj v tomto prípade, pretože postup, ktorý odsúdený opísal, sa zhodoval s postupom pri exploračnom pohovore tak v nástupnom oddiele, ako aj v umiestnení do skupiny či kolektívu. Odsúdený bol zaradený do prednášok na tému drogovej závislosti, ktorých sa zúčastňoval pravidelne, na jednej strane si síce uvedomuje to, že drogy a drogová trestná činnosť, ako aj závislosť sú pre spoločnosť javmi, ktoré sú nežiaduce, na druhej strane ale vie aj to, že je to zdroj pre zisk nemalých finančných prostriedkov. Pedagóg si vraj v jeho prípade plne uvedomoval možnosť recidívy a teda opätovného páchania tejto trestnej činnosti, preto sa ho snažil zamestnať aktivitami, ktoré boli pre neho z pohľadu pedagóga vhodné.

Záver k odsúdenému č. 4.

V tomto prípade odsúdený má pevné rodinné zázemie, aj tak však je veľký predpoklad, že bude znova páchať podobnú trestnú činnosť, ako páchal pred nástupom výkonu trestu z dôvodu neuvedomovania si svojho pre spoločnosť neprijateľného konania. Ďalší dôvod je pre odsúdeného ľahký spôsob získavania finančných prostriedkov a absencia pracovných návykov. V tomto prípade je nutné pôsobenie primárnej rodiny po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody a postpeniteciárna starostlivosť. Zo skúseností pedagóga je zrejmé, že v podobných prípadoch je práca s takouto osobnosťou behom na dlhé trate a to len s minimálnym výsledkom, veľakrát aj bez výsledku.

11. ZHRNUTIE PRAKTICKEJ ČASTI

Praktická časť priniesla detailný obraz práce pedagóga v zariadení, akým je ústav na výkon trestu, v prípade tejto práce sa jedná o Ústav na výkon trestu v Leopoldove. Prácu pedagóga možno hodnotiť ako komplexnú činnosť vo vzťahu istej formy starostlivosti o odsúdeného počas jeho výkonu trestu a vzájomnú spoluprácu s odsúdeným za aktívnej podpory odborníkov ústavu v jednotlivých oblastiach, či už sa jedná o psychológov, alebo lekárov, sociálnych pracovníkov a podobne.

V tejto časti práce je tiež vidno, že existuje mnoho prípadov, v práci boli vybrané len niektoré, o ktorých bol pedagóg ochotný možným spôsobom rozprávať. Práca poskytuje pohľad na jednotlivé prípady vo veľmi zaujímavej oblasti a to, akým spôsobom sa pozerajú samostatní odsúdení na svoje tresty a trestnú činnosť, ako aj život na jednej strane a aký je postup pedagóga pri zhodnotení pohovorov v komparácii informácií z dostupných materiálov ako sú záznamy a moduly na získavanie a zapisovanie informácií.

Práca ďalej ukazuje aj osobnú skúsenosť s odsúdeným a jeho pohľad na postup pedagógov pri práci s odsúdenými. Je zaujímavé, že napriek mnohým neistým predpokladom, ako spolupráca vo väznici prebieha, sám odsúdený poskytol pohľad, ktorý prakticky vo veľkej miere dokazuje, že postupy sú spravidla metodicky dodržiavané a od nástupu do ústavu, cez vstupný exploračný pohovor v nástupnom oddieli, cez exploračný pohovor pri zaradení do skupiny až po celý čas výkonu trestu sú metodiky prísne dodržiavané a to v konečnom dôsledku ukazuje, že Ústav na výkon trestu v Leopoldove je dobrým predpokladom pre vhodné smerovanie, ovplyvňovanie, edukáciu, ako aj reedukáciu a celkovú zmenu u odsúdených.

Z jednotlivých prípadov je tiež vidieť, že sa jedná väčšinou o jednotlivcov, ktorí istým spôsobom nemajú, alebo stratili svoj zmysel života a nevidia svoju budúcnosť, načo sa práve práca zamestnancov ústavu zameriava, pripraviť ich byť schopní vonku žiť a dodržiavať zákony, ktoré sú platné v spoločnosti. Navonok sa mnohí prejavujú, ako keby boli vo výkone trestu za niečo, začo nemôžu, na druhej strane ale sú aj takí, ktorí si priznávajú svoju plnú zodpovednosť a súhlasia pri svojich pohovoroch so všetkými oblasťami a sú prakticky bez pripomienok.

Záver

Práca si v úvode stanovila isté ciele, ktorými bolo jednak poskytnutie historického prierezu väzenstva na území Slovenskej republiky, teoretické vymedzenie a charakteristika práce pedagóga v ústave na výkon trestu so všetkými oblasťami, ktoré sú potrebné na pochopenie úlohy pedagóga v systéme väzenstva, v tomto prípade konkrétne v Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby v Leopoldove, väčšinu teoretických faktov však možno aplikovať aj na ostatné ústavy a to z dôvodu, že sú čerpané priamo zo zákonov, ktoré majú pôsobnosť v celej Slovenskej republike. Ďalej v praktickej časti je výskum vykonaný prostredníctvom pohovorov pedagóga s odsúdenými a jeho hodnotenia, ako aj detailný popis priebehu vstupných, exploračných pohovorov v zmysle, akým ho pedagóg vykonáva pracujúc podľa metodických zásad, ktoré sú stanovené v Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby v Leopoldove. Teoretická časť využíva na poskytnutie informácií priamo zákony, aby bola charakteristika jednotlivých oblastí presná a prehľadná a následne previazaná s praktickou časťou, kde ukazuje priamy súlad prechodom od teoretických poznatkov k praxi. V práci je teda splnený cieľ teoretických charakteristík a vymedzenia pojmov, ako aj samostatnej práce pedagóga a zároveň je splnený aj cieľ výskumu realizovaného pomocou sprostredkovaných pohovorov s pedagógom na jednotlivých prípadoch - kazuistiky, ktoré sú praktickým dôkazom správneho fungovania systému a práce pedagóga, ak je vykonávaná na základe správnych metodických zákonitostí.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

BALKO, E. *Etický kódex príslušníka a zamestnanca Zboru väzenskej a justičnej stráže*. [online] c. 2006; Dostupný z WWW: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Dokumenty/ETICKY_KODEX.pdf>

ONDICOVÁ, M. *Penitenciárna pedagogika*. I. časť. Bratislava : A PZ, 2004. 106 s. ISBN 80-8054-311-9.

FÖLDEŠI, D.- BALKO, E. *Penitenciárna pedagogika*. II. časť. Bratislava : A PZ, 2004. 127 s. ISBN 80-8054-312-7.

FÁBRY, A. *Penológia*. 1. Vydanie. Bratislavská vysoká škola práva, 2009; Žilina : Eurokódex, 2009. - 264 s. ISBN 978-80-89447-01-5

FOCAULT, M. *Dozerať a trestať : Zrod väzenia*. Bratislava : Kaligram, 2000.

HLADKÝ, J. , VOBDROVSKÝ, I. *Sta viator : Kapitoly z dejín Leopoldova* (1). 1. vyd. Leopoldov : Mesto Leopoldov vo vydavateľstve VM-print, 2009. 120 s. ISBN 978-80-970062-1-1.

KOMINAREC, I., ŠUŤÁKOVÁ, V., DARGOVÁ, J. *Základy pedagogiky*. Prešov : PdF v Prešove, 1995.

PAVLÍK, J. *Profesia vychovávateľa a determinanty jeho odbornej prípravy*. Vychovávateľ č. 3 a 4 / 1991-92, s. 4-5

ZELINA, M. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. 2. vyd. Bratislava : Iris, 1996. s. 10, ISBN 80-967013-4-7.

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon

Zákon č. 301/2005 Z. Z., Trestný poriadok

Zákon č. 221/2006 Z. z., o výkone väzby

Zákon č. 475/2005 Z. z., o výkone trestu odňatia slobody

Vyhláška MS SR č. 437/2006 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby

Vyhláška MS SR č. 664/2005 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody

Rozkaz č. 45/2006, o zriaďovaní a činnosti špecializovaných oddielov

Rozkaz č. 86/2009, o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Dominika Mrazíková

Obor: Špeciálna pedagogika – vychovávateľstvo

Forma štúdia: kombinované štúdium

Názov práce: Úloha vychovávateľa v systéme zaobchádzania s väzňami

Rok: 2014

Počet strán textu: 49

Počet strán príloh: 0

Počet titulov českých použitých zdrojov: 0

Počet titulov zahraničných použitých zdrojov: 18

Počet internetových zdrojov: 0

Vedúci práce: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D